

Kacsuk Zoltán:

“Kérjük a pihenő park helyett a játszóteret használják gördeszkázásra.”

Kreativitás és konfliktus az Etele úti deszkás helyszín használatában¹

A gördeszkázás és az építészet illetve az épített környezet viszonya csak nem olyan régen került a kutatók érdeklődési-körébe. Idáig a legkomolyabb munka a témában Iain Borden a deszkázás építészet-történetével foglalkozó könyve (Borden, 2001). Emellett, és valószínűleg részben Borden munkáinak ihletésére, több cikk is napvilágot látott a témában az elmúlt néhány évben (Karsten és Pel, 2000; Woolley és Johns, 2001 valamint L’Aoustet és Griffet, 2001). Ezt a trendet követve a következőkben az Etele úti deszkás helyszín mikro-elemzésén keresztül kívánom bemutatni a gördeszkázás és a városi tér újra-elsajjtításának egy példáját.

Az általam vizsgált helyszín az Etele út és Borszéki utca kereszteződésénél található vége annak a parknak, ami a Tétényi út és Borszéki utca között húzódik az Etele úton. A parknak ez a vége kőlapokkal van borítva ennek következtében, igen sima és alkalmas a gördeszkázásra.

A gördeszka igen érzékeny a talaj minőségére, a gördeszkások, csakúgy mint a görkorisok és kisebb mértékben a biciklisek vagy például a kerekesszékesek, sokkal jobban figyelnek környezetük textúrájára, a talaj és annak burkolatának minőségére. Mivel a gördeszkának igen kicsik a kerekei ezért különösen kényes a felületek simaságára, éppen ezért a sima kő illetve márványburkolatok nagyon vonzóak a gördeszkások számára. Így tulajdonképpen magába a gördeszka kialakításába van kódolva az elit tereknek a szeretete, hiszen ezek, amennyiben nem parkokról, hanem valóban terekről, esetleg épületekről van szó, nagy valószínűséggel tartalmaznak ilyen anyagokból készült burkolatokat. Az Etele téri kis lekövezett parkrész persze nem egy Hősök tere.

A talaj tehát itt igen alkalmas a deszkázásra, bár az idő és a használat már némileg kikezdte a kőburkolatot, még mindig használható, különösen, ha az ember már, tudja, hogy merrefelé milyen hibák találhatóak benne. A deszkások a környezetükben, különösen az általuk használt utakon az út apró részleteit is ismerik, hiszen ez alapvető ahhoz, hogy folyamatosan tudjanak haladni, kikerülve a repedéseket, hibákat.

Azért is igen népszerű ez a hely, mert számos „természetes” elemet kínál, amit aztán további „mesterséges” terepelemmel egészítettek ki a helyi deszkások. Nézzük sorba, milyen eleve adott lehetőségeket kínál ez a terep.

Először is az egész pálya, az Etele út hosszában, egyik oldalról, annak szintjéhez képest valamivel mélyebben fekszik, és így van egy szegély, valamint lépcső vezet le a parkba. Mind a szegély, mind a lépcső a deszkával való leugratásra kínál lehetőséget. Több helyen találunk padokat a téren, amik szerencsére úgy helyezkednek el, hogy azokat deszkával megközelítve fel lehet gyorsulni, és így lehet ráugratni azokra, hogy aztán különböző csúszásokban folytatódjon a deszkás útja. A tér közepe felé található egy hosszúkás medence, aminek

¹ Humánökológia dolgozat 2003. január 24.

mélysége kb. 30-40 cm lehet. Ebbe a medencébe bele lehet „dropolni”, azaz a deszkával belegurulni és leesni, persze úgy hogy a deszkára érkezve tovább gurul az ember.

Az Etele út hosszában a másik oldalról egy jó minőségű aszfalt bicikli út határolja a pályát. A bicikli út a park végénél található enyhe lejtővel kerül egy szintbe a parkkal, és ennek a tetejét kiindulópontként is szokták használni a deszkások egy-egy menethez, amelynek során végiggurulnak a bicikliúton, majd egy éles kanyarral befordulnak a pályára.

Látható, hogy a sima felület mellett, ami már önmagában számtalan deszkás trükknek a gyakorlását teszi lehetővé, a terep kialakítása igen sok további lehetőséget kínál. Ezeket még fokozzák a téren a deszkások által eszközölt módosítások. A padokat viasszal bekenve még könnyebben csúszhatóvá lehet tenni azokat. Ennek megfelelően, ha az ember tudja, hogy hol keresse, a padok körül gyakran lehet gyertya darabokat találni, amik éppen a deszkások kényelmét szolgálják, hiszen így újra lehet bármikor viaszozni a csúszni kívánt felületet. Ezzel természetesen romlik az ülésre való alkalmazhatóságuk, de nem az összes padot alkalmazzák csúszásra, és a deszkások is szokták a padokat a rendeltetésüknek megfelelően, pihenésre valamint ruháik és egyéb dolgaik tárolására használni. Az egyik pad szélére egy kis bádog szegélyvédőt szereltek fel a deszkások, ami egyrészt ellenállóbbá teszi a padot a deszkák okozta kopással szemben, másrészt fokozottabban alkalmassá teszi a slideolásra, gindeolásra.

Ezenkívül további, a padon nem végrehajtható, csúszások és grinde²-ok gyakorlásához különböző elemeket hoztak ide a helyi gördeszkások. Ezek az elemek állandóan a téren voltak, nem vitték be őket valakihez estére, mint a Hősök terén található elemeket. Régebben felállítottak egy általuk barkácsolt raklapalapra szerelt fakorlátot, ami kétszer is eltűnt, egyszer hajléktalanok vitték el, másodszer azonban a közterület felügyelők. Ennek megfelelően szükség volt új korlátra, ezt a szerepet egy valahonnan betonalapokkal együtt kiszedett néhány méter hosszú, nem túl magas korlát valamint egy szintén néhány méteres sín darab volt hivatott betölteni. Jelenleg tél van és hó, és sem a korlát, sem a sín nincs a téren, nem tudom, hogy télire hova rakták őket.

Szintén a deszkások által barkácsolt elem volt a kidobó rámpa, amit a medence egyik végéhez állítva, a medencéből nekiindulva lehetett kidobó rámpaként alkalmazni. Ez a kidobó rámpa is áldozatul esett a közterület fenntartóknak.

A mesterségesen létrehozott térelemek az utcai terep emulálását szolgálják (az említett korlát éppenséggel nem csak másolja az eredetét, hanem a kölcsönvett elem szószerinti példája), a kidobó pedig már a rámpákból álló skateparkot idézte. Így igen összetett ennek a térnek a jelentés és használatrendszere a deszkások számára. Egyrészt eredeti utcai köztér, amit a nyolcvanas évek vége óta uralkodó street gördeszkázás természetes közegének tekintenek. Másrészt egy mini skatepark szerű létesítmény ez, a módosított valamint mesterséges elemekkel, és így átértelmezve a tér már sokkal jobban elsajátítottá válik. Értve ezalatt, hogy amíg a deszkás az utcai elemeket a használat idejére sajátítja ki, addig az ezen a téren álló elemek jelzik a tér használóinak kimondott szándékát és igényét a visszatérésre, valamint a tér használatára. Így válik ez a hely a köztérben létrehozott „kvázi magántér” egy érdekes példájává.

² Magyarul örlés lenne, de ez borzasztóan hangzik. Csúszás esetén a deszka lap érintkezik azzal az elemmel amin azt végrehajtják. Grinde esetén a felfüggő érintkezik a környezettel.

A térnek rendszeres látogatói a deszkásokon kívül a triálosok³ is. A deszkások és a triálosok többnyire konfliktusmentesen megférnek egymás mellett, ez részben annak köszönhető, hogy a triálosok igen kis helyett igényelnek a gyakorláshoz, illetve más elemeket használnak ahhoz. A különböző növényeket tartalmazó köedényeket például a deszkások nem igazán méltatják figyelemre, ezzel szemben a triálosok szívesen gyakorolnak ezeken is. A medencét a triálosok is szeretik, mert az tágas és jól lehet gyakorolni rajta a ki- és beugrást. A triálosok és a deszkások közötti konfliktus-minimalizáláshoz az is hozzájárul, hogy amikor mindkét társaság kint van, akkor a tér egymástól távolabb eső pontjain gyakorolnak.

A járókelők és kutyasétáltatók is megfordulnak a tér környékén, bár ritkán merészkednek a deszkások közé. Ha mégis előfordul, a deszkások általában utat engednek a téren átvágni kívánóknak, és esetleg beszüntetik gyakorlásukat az áthaladás idejére, hogy ne veszélyeztessék a kívülállókat.

A tér kreatív kihasználásának és deszkás igényekhez való alakításának, de a folyamatos igénybevételnek pedig aztán különösen, nem örül mindenki. A közterek használata körül óhatatlanul konfliktusok alakulnak ki, hiszen egy adott tér, park, utca, stb. használata egészen különböző dolgokat jelenthet más-más csoportok számára. A gördeszkázás különösen konfliktusterhes gyakorlat, ennek négy fő oka van: a zaj, a rongálás, a veszélyeztetés és a térigenyesség.

Az első ok, a zaj első ránézésre nem is tűnik jelentősnek, de amikor már látott valaki közlelő komoly deszkásokat gyakorolni, tudja, hogy a deszkák állandó pattintása a földön – ami bármilyen egyszerű trükk végrehajtásához is szükséges, mivel ennek segítségével lehet aztán a deszkát elemelni a talajtól a kezek igénybevétele nélkül –, valamint a beérkezés igen nagy zajjal jár. Amikor már egyszerre több deszkás gyakorol egy adott téren, akkor ez egy ütemes csapkodásból álló háttérzajt hoz létre. A deszkások így zavarhatják, a pihenni vágyók, vagy a környéken lakók nyugalalmát. Fokozottan érvényes ez, ha figyelembe vesszük, hogy a deszkások sokszor szorúlnak ki a terekről és így csak pl. este vehetik azokat igénybe, amikor már mások pihenni szeretnének.

A leggyakrabban felhozott vád a deszkásokkal szemben, hogy tönkreteszik azokat az elemeket, amiken trükkjeiket végrehajtják. Kétségtelenül igaz, hogy a deszkálapokkal és a felfüggőkkel a padokon, korlátokon, padkákon való csúszkálás karcolásokat és festéknyomokat hagy maga után. A padok és kövek azonban egyébként is számtalan eródáló erőnek vannak kitéve a szabadban.

Woolley és Johns felteszik a kérdést, hogy vajon nem lehetne-e a korlátokat padokat és egyéb elemeket úgy tervezni, hogy azok ellenállóbbak legyenek ilyen használattal szemben (Woolley és Johns, 2001, pp. 227-228). Ez a megfontolás nálunk még azt hiszem kevésbé égető, mint például Kaliforniában, ahol nagy erőfeszítéseket (és pénzeket) fordítanak arra, hogy a deszkázhatatlanná tegyenek különböző terepelemeket bütykök, választóelemek felszerelésével. Iain Borden meg is jegyzi, hogy a deszkásoknak a helyzete a hajléktalanokéhoz hasonló sok esetben, hiszen mindkettejükkel szemben az elutasítás, a közterekről való kiutasítás, a környezet alvásra/csúszásra való alkalmatlanná tétele a jellemző reakció a hatóságok részéről (Borden, 1998).

³ A triálozás lényege a különböző akadályok leküzdése egy egyhelyben álló biciklivel, amiről nem szabad lelépni, hanem azzal ugrálva egyensúlyozva kell haladni.

A gördeszkásokat azonban nagyon nehéz megállítani abban, hogy egy nekik tetsző helyen gyakoroljanak. Ez részben a deszkázás ellenálló hagyományából is ered. Másrészt gyakran a deszkásokkal szemben hozott védintézkedések, annyira bután vannak kivitelezve, például korlátok felállítása (!), hogy még izgalmasabbá teszik a helyszínt a gördeszkások számára (Karsten és Pel, 2000, p. 337).

A veszélyeztetés szintén gyakran felhozott vád a gördeszkásokkal szemben. Amikor egy rosszul sikerült mozdulat után elrepül, elgurul a deszka, az másokat eltalálhat, autók alá gurulhat.

Végül a térigényesség a negyedik probléma. A gördeszkás trükkök végrehajtásához szükség van helyre, hogy neki lehessen indulni a trükknek és a végrehajtás után be lehessen érkezni. Ennek megfelelően néhány deszkás, sokkal nagyobb teret igényel és használ ki, mint mondjuk egy járókelő, padon napozó stb. felhasználója az adott térnek. Ráadásul a rongálás és zaj plusz az elkészülő deszkák miatt nem is lesz alkalmas adott terület számos egyéb felhasználó számára.

Ugyanakkor a deszkások vonzóbbá is tehetik az adott teret bizonyos látogatóknak, mivel folyamatosan látványosságot termelnek és fiatalos pezsgést varázsolnak az adott helyen (L'Aoustet és Griffet, 2001, p. 417). Ráadásul a deszkások mivel hajlamosak tovább egy helyen maradni, amíg a tömeg tovasiet, illetve kevésbé forgalmas órákban igénybe venni a teret, pontosan ahhoz a Jane Jacobs által az utca szemeiként beazonosított feladathoz járulnak hozzá, ami biztonságosabbá teszi a várost (Woolley és Johns, 2001, p. 227).

A konfliktus fő forrása itt az Etele úti térnél a zaj. A deszkások különösen nyáron és amikor jó az idő hajlamosak késő estig gyakorolni a téren és ezzel a környéken lakók esti nyugalma a panelházakba beszűrődő deszkacsapkodás zajával megzavarni. Különösen a térhez legközelebb álló panelház lakói vannak kitéve ennek. Ennek a konfliktusnak az eredményeként tartják számon a helyi deszkások, hogy régebbi faelemeiket elszállították a közterületfenntartók. A téren felállított következő tábla biztosan ennek a konfliktusnak a terméke: "Kérjük a pihenő park helyett a játszóteret használják gördeszkázásra." Ez egy borzasztóan kultúraltan megfogalmazott felkérés, különösen ha figyelembe vesszük, hogy többségében fiatalokról és gyerekekről van szó. Bár elsőre örütségnek látszik a felkérés, hiszen miért tegyék tönkre a kisgyerekek számára kialakított játszótereket és veszélyeztessék az azt igénybevevőket a deszkások, valójában nagyon is indokolt a felkérés. Sok nyugati államban található példához képest borzasztóan rugalmasan reagáló önkormányzat egy deszkázásra alkalmas teret alakított ki a közelben lévő játszótér és sportpálya komplexumon.⁴

Ez a gesztus többszörösen is figyelemre méltó. Első sorban azért, mert azt látjuk, hogy az önkormányzat az egyszerű tiltás helyett a pozitív alternatíva felkínálásával reagált egy szemelláthatólag széles igényre. Ugyanakkor a reakció sajnos nem volt megfelelő. A deszkások nem szeretik a nekik létrehozott teret. Ennek két okát nevezték meg, de szerintem négy ok van, a harmadikkal valószínűleg ők is egyetértenének.

Az első és talán legfontosabb indok, hogy nem megfelelő a talaj. A kijelölt területen régi rossz minőségű aszfalt található, ami mára már igen rossz vibrációkat közvetít a deszkás felé használat közben. A második dolog, amit kifogásoltak a létesített térrel kapcsolatban az

⁴ Patsy Eubanks Owens fiataloknak a városi térben való mozgásának és szabadidőeltöltésének szabályozását vizsgálva Amerikában 14 városból 12-ben talált gördeszkázást tiltó rendelkezéseket (Owens, 1997, p. 156).

elemek “gagyisága” volt. Ez érdekes megállapítás, ha figyelembe vesszük, hogy a Etele úti téren lévő elemek a külső szemlélő számára tákolmányoknak, ütött-kopott lim-lomnak tűnhet, szemben a hivatalos deszkás téren felállított két elemhez, amelyek profzionálisan kivitelezett elemek. Az egyik elem egy kis ív, a másik pedig egy furcsa három oldalú miniplatform, aminek középső felvezető rámpája közepén egy kisebb fal található. A falat valószínűleg csúszásokhoz rakták oda, de hogy arra, hogyan lehet felugratni, az számomra nem igazán világos. Egyszóval ez a második elem egy kicsit értelmetlennek tűnik.

A harmadik ok, hogy borzasztóan kicsi területen található az elemek, az apró aszfalt felületet a legtöbb oldalról fű határolja, ami természetesen nem gördeszkázható felület. Ennek megfelelően egyrészt kicsi a hely az elemekre való ráguruláshoz, másrészt az azokról való leérkezéshez, másrészt a kis hely miatt valószínűleg egyszerre csak néhány deszkás tud gyakorolni rajtuk.

A negyedik ok már inkább a helyek jelentéseiben keresendő. Ez a kis tér a két elemmel egy játszótér, sportpálya komplexum területén található, ami kétszeresen is problémás. Először is, ha a játszótér felől nézzük a dolgot, azt jelenti, hogy a gördeszka valami játékszer, gyerekeknek való szórakozás. Ha a sportpálya felől nézzük a jelentését, akkor pedig a formalizált, megfelelő pályán üzendő sportokkal hozza közös nevezőre a deszkázást. Mind a két feltételezés összeütközésbe kerül a deszkásoknak a gördeszkázásról alkotott elképzeléseivel. Másodszor pedig a kijelölt helyen való deszkázás a gördeszkázás lehatárolására, annak szabályozott térbe való helyezéssel történő megzabolázására, felügyeletére törekszik. Ez végkép ellentmond a deszkázás ellenálló, felforgató jellegének.

L’Aoustet és Griffet a Marseilles’ Skate Park elemzése során arra a következtetésre jutottak, hogy a park sikere részben annak is köszönhető, hogy annak helyszínét a használók maguk választották és nem kívülről lett rájuk erőltetve (L’Aoustet és Griffet, 2001, p. 418). Woolley és Johns azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy a skateparkokra ugyan komoly igény van, ezek sohasem lesznek képesek teljesen kiváltani az utcai deszkázást (Woolley és Johns, 2001, p. 227).

A hatalommal szembeni ellenálást a deszkások nem csak azzal fejezik, hogy a felszólító tábla ellenére továbbra is az etele úti parkban deszkáznak. A táblát kiszedték a földből. Ám meglepő módon, így kiszedve ismét elhelyezték azt a téren. A táblára a felirat mellé egy deszkás márka matricáját helyezték el. Ezzel a gesztussal a táblát elsajátították, és hangulatelemként a saját deszkás parkjukba visszaintegrálták.

A matricával szinte szószerint felülírták a tábla hagyományos jelentését. A tábla kihúzásával és újra felállításával pedig egyrészt megbontották a Jeff Ferrel (Ferrel, 1996, pp. 178-186) által az autoritás esztétikájának nevezett rendet, másrészt jelezték, hogy a tábla elhelyezőinek nincs hatalmuk felettük. A tábla most már az ő akaratukból áll a téren. A korábbi tiltást átalakították a tiltás szimulációjává, ami így fenyegetés helyett a parkhoz tartozó, és persze továbbra is a gördeszkázás felforgató és ellenálló jellegére utaló, hangulatelemként van jelen.

A deszkások városi terekhez fűződő viszonyának és konfliktusaiknak számos további példája található itt Budapesten is. A Hősök tere és az Erzsébet tér körül kibontakozó összeütközést érdemes említeni, hogy csak a legismertebbekre utaljak. Ezek további elemzése igen érdekes eredményekkel járulhat hozzá mind a városi jelentéstartalmak, mind pedig a térhasználat kérdéseinek vizsgálatához.

Irodalom

- L'Aoustet, Olivier és Griffet, Jean (2001): The Experience of Teenagers at Marseilles' Skate Park - Emergence and Evaluation of an Urban Sports Site - Research note, in: Cities, Vol. 18, No. 6, pp. 413-418, Elsevier Science Ltd.
- Borden, Iain (1998): An affirmation of urban life - Skateboarding and socio-spatial censorship in the late twentieth century city, Archis, 1998. Május, pp. 46-51, http://www.archis.org/english/archis_art_e_1998/archis_art_9805_ENG.html
- Borden, Iain (2001): Skateboarding, Space and the City – Architecture and the Body, Berg Publishing, Oxford & New York
- Eubanks Owens, Patsy (1997): Adolescence and the cultural landscape: Public policy, design decisions, and popular press reporting, in: Landscape and Urban Planning, No. 39, pp. 153-166.
- Ferrel, Jeff (1996): Crimes of Style, Northeastern University Press
- Karsten, Lia és Pel, Eva (2000): Skateboarders exploring urban public space: Ollies, obstacles and conflicts, in: Journal of Housing and the Built Environment, No.15, pp. 327-340, Kluwer Academic Publishers
- Woolley, Helen és Johns, Ralph (2001): Skateboarding: The City as a Playground, in: Journal of Urban Design, Vol. 6, No. 2, pp. 211-230, Carfax Publishing - Taylor & Francis Group